

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΚΡΙΤΙΚΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΜΕΝΑ
(ΜΑΖΙ ΚΑΙ ΤΑ ΑΡΙΣΤΑ "ΑΝΕΚΔΟΤΑ" ΤΟΥ),

ΜΕ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ,
ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΑΙΣΘΗΤΙΚΟ
ΣΧΟΛΙΑΣΜΟ

ΑΠΟ ΤΟΥΣ
ΡΕΝΟ, ΗΡΚΟ ΚΑΙ ΣΤΑΝΤΗ
ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

5^η ΕΚΔΟΣΗ

ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΑΘΗΝΑ
2012

Ἴωνικὸν

Γιατὶ τὰ σπάσαμε τ' ἀγάλματά των,
γιατὶ τοὺς διώξαμεν ἀπ' τοὺς ναοὺς των,
διόλου δὲν πέθαναν γι' αὐτὸ οἱ θεοί!..

Ὡ γῆ τῆς Ἰωνίας, σένα ἀγαποῦν ἀκόμη,
σένα οἱ ψυχές των ἐνθυμοῦνται ἀκόμη.

Σὰν ξημερώνῃ ἐπάνω σου πρῶτ' αὐγουστιάτικο
τὴν ἀτμοσφαῖρα σου περνᾷ σφρῖγος ἀπ' τὴν ζωὴ των·
καὶ κάποτ' αἰθερία ἐφηβικὴ μορφὴ,
ἀόριστη, μὲ διάβα γρήγορο,
ἐπάνω ἀπὸ τοὺς λόφους σου περνᾷ...

Διαμάντι, ἀναμφισβήτητα, τοῦ Καβάφη - ποὺ ἐκφράζει τὴ
βαθύτερη λατρεία του, μὲ ἀπίθανη δροσιὰ κ' ἰδανισμό, κλείνοντας
μέσα του ὅλες τὶς βασικὲς του κρίσεις καὶ πεποιθήσεις: Τὸ ἀπρο-
κάλυπτο μῖσος κατὰ τοῦ χριστιανικοῦ φανατισμοῦ

Γιατὶ τὰ σπάσαμε τ' ἀγάλματά των

—σὰν τόσους καὶ τόσους νεώτερους Ἀσιανοὺς βαρβάρους, κατὰ τῶν
ὁποίων μαίνεται ὁ κόσμος ὅλος—

γιατὶ τοὺς διώξαμεν ἀπ' τοὺς ναοὺς των

(καὶ τὰ δυὸ φωναχτά, εὐθύτατα γιατί; αὐτά, καταγγελτικά-ἐναν-
τιωματικά εἶναι, ὄχι ἀπλᾶ στὴ σημασία τοῦ «μὲ τ' ὅτι», ὄχι «συλ-
λογιστικά» δηλαδή),

διόλου δὲν πέθαναν γι' αὐτὸ οἱ θεοί!..

Ὁ ποιητὴς μοιάζει ὠργισμένος ν' ἀμφισβητῇ ὡς καὶ τὴν ἐπι-
κράτηση τοῦ χριστιανισμοῦ σ' ὅλες τὶς συνειδήσεις, ἐνώνοντας τὴ
φωνή του, τροποντινά, μ' ἐκείνη τοῦ Πλήθωνα Γεμιστοῦ, τοῦ τε-
λευταίου νεοπλατωνικοῦ μὲ συνείδηση καθαρὰ ἐλληνικὴ —ὄχι νό-
θα ρωμαιοχριστιανικὴ— στὴν ἐκπνοὴ τοῦ Βυζαντίου, στὸ Μυστρά.

Ὡ γῆ τῆς Ἰωνίας: Ὁ Καβάφης ἀνάγεται στὴν πιὸ δυνατὴ κατα-
βολικὴ αὐγὴ τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ, κι ὄχι τοῦ ὕστερου ἐλληνι-

Μὰ νὰ τὸ ἔργον μου τὸ πιὸ ἀγαπητὸ
 ποὺ δούλεψα συγκινημένα καὶ τὸ πιὸ προσεκτικά·
 αὐτόν, μιὰ μέρα τοῦ καλοκαιριοῦ θερμῆ
 ποὺ ὁ νοῦς μου ἀνέβαινε στὰ ἰδανικά,
 αὐτόν ἐδῶ ὠνειρεύομουν τὸν νέον Ἑρμῆ.

Τὰ ἐπικίνδυνα

Εἶπε ὁ Μυρτίας (Σύρος σπουδαστῆς
 στὴν Ἀλεξάνδρεια· ἐπὶ βασιλείας
 Αὐγούστου Κώνσταντος καὶ Αὐγούστου Κωνσταντίου·
 ἐν μέρει ἐθνικός, κ' ἐν μέρει χριστιανίζων):¹
 «Δυναμωμένος μὲ θεωρία καὶ μελέτη,
 ἐγὼ τὰ πάθη μου δὲν θὰ φοβοῦμαι σὰ δειλός.
 Τὸ σῶμα μου στὲς ἡδονὲς θὰ δώσω,
 στὲς ἀπολαύσεις τὲς ὠνειρεμένες,
 στὲς τολμηρότερες ἐρωτικὲς ἐπιθυμίες,
 στὲς λάγνες τοῦ αἵματός μου ὀρμές, χωρὶς
 κανέναν φόβο, γιὰτὶ ὅταν θέλω –
 καὶ θάχω θέληση, δυναμωμένος
 ὡς θάμαι μὲ θεωρία καὶ μελέτη –
 στὲς κρίσιμες στιγμὲς θὰ ξαναβρίσκω
 τὸ πνεῦμα μου, σὰν πρὶν, ἀσκητικό».

Ἡ δόξα τῶν Πτολεμαίων

Εἶμ' ὁ Λαγίδης, βασιλεύς. Ὁ κάτοχος τελείως
 (μὲ τὴν ἰσχύ μου καὶ τὸν πλοῦτο μου) τῆς ἡδονῆς.
 Ἡ Μακεδῶν, ἢ βάρβαρος δὲν βρίσκεται κανεὶς
 ἴσος μου, ἢ νὰ μὲ πλησιάζῃ κἄν. Εἶναι γελοῖος →

1. Ὡραῖος, μὲ γνήσια καβαφικὴ εἰρωνεία ὁ στίχος.

Μύρης· Ἀλεξάνδρεια τοῦ 340 μ.Χ.

Τὴν συμφορὰ ὅταν ἔμαθα, ποὺ ὁ Μύρης πέθανε,
πῆγα στὸ σπίτι του - μ' ὄλο ποὺ τὸ ἀποφεύγω
νὰ εἰσέρχωμαι στῶν χριστιανῶν τὰ σπίτια,
πρὸ πάντων ὅταν ἔχουν θλίψεις ἢ γιορτές...

Στάθηκα σὲ διάδρομο... Δὲν θέλησα
νὰ προχωρήσω πιὸ ἐντός, γιατί ἀντελήφθην
ποὺ οἱ συγγενεῖς τοῦ πεθαμένου μ' ἔβλεπαν
μὲ προφανῆ ἀπορίαν καὶ μὲ δυσαρέσκεια...

Τὸν εἶχανε σὲ μιὰ μεγάλη κάμαρη
ποὺ ἀπὸ τὴν ἄκρη ὅπου στάθηκα
εἶδα κομμάτι: ὄλο τάπητες πολύτιμοι,
καὶ σκεύη ἐξ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ...

Στέκομουν κ' ἔκλαια σὲ μιὰ ἄκρη τοῦ διαδρόμου.
Καὶ σκέπτομουν ποὺ οἱ συγκεντρώσεις μας κ' οἱ ἐκδρομὲς
χωρὶς τὸν Μύρη δὲν θ' ἀξίζουν πιά·
καὶ σκέπτομουν ποὺ πιά δὲν θὰ τὸν δῶ
στὰ ὠραῖα κι ἄσεμνα ξενύχτια μας
νὰ χαίρεται, καὶ νὰ γελᾷ, καὶ ν' ἀπαγγέλλη στίχους
μὲ τὴν τελεία του αἴσθησι τοῦ ἑλληνικοῦ ρυθμοῦ·
καὶ σκέπτομουν ποὺ ἔχασα γιὰ πάντα
τὴν ἐμορφιά του, ποὺ ἔχασα γιὰ πάντα
τὸν νέον ποὺ λάτρευα παράφορα...

Κάτι γριές, κοντά μου, χαμηλὰ μιλοῦσαν γιὰ
τὴν τελευταία μέρα ποὺ ἔζησε -
στὰ χεῖλη του διαρκῶς τ' ὄνομα τοῦ Χριστοῦ,
στὰ χέρια του βαστοῦσ' ἕναν σταυρό...
Μπῆχαν κατόπι μέσ στὴν κάμαρη
τέσσαρες χριστιανοὶ ἱερεῖς, κ' ἔλεγαν προσευχὲς
ἐνθέρμως καὶ δεήσεις στὸν Ἰησοῦν -
ἢ στὴν Μαρίαν (δὲν ξέρω τὴν θρησκεία τους καλά).

Γνωρίζαμε, βεβαίως, πού ὁ Μύρης ἦταν χριστιανός.
 Ἀπὸ τὴν πρώτην ὥρα τὸ γνωρίζαμε, ὅταν
 πρόπερσι στὴν παρέα μας εἶχε μπῆ.
 Μὰ ζοῦσεν ἀπολύτως σὰν κ' ἐμᾶς.
 Ἀπ' ὅλους μας πιὸ ἔκδοτος στὲς ἡδονές,
 σκορπῶντας ἀφειδῶς τὸ χρήμα του στὲς διασκεδάσεις·
 γιὰ τὴν ὑπόληψη τοῦ κόσμου ξένοιαστος,
 ρίχνονταν πρόθυμα σὲ νύχτιες ρήξεις στὲς ὁδοὺς
 ὅταν ἐτύχαινε ἡ παρέα μας
 νὰ συναντήσῃ ἀντίθετη παρέα...

Ποτὲ γιὰ τὴν θρησκεία του δὲν μιλοῦσε...
 Μάλιστα, μιὰ φορὰ τὸν εἶπαμε
 πῶς θὰ τὸν πάρουμε μαζί μας στὸ Σεράπιον·
 ὅμως, σὰν νὰ δυσανεστήθηκε
 μ' αὐτόν μας τὸν ἀστεϊσμό - θυμοῦμαι τώρα...
 Ἄ, κι ἄλλες δυὸ φορές τώρα στὸν νοῦ μου ἔρχονται:
 Ὅταν στὸν Ποσειδῶνα κάμναμε σπονδές,
 τραβήχθηκε ἀπ' τὸν κύκλο μας, κ' ἔστρεψε ἄλλοῦ τὸ βλέμμα.
 Ὅταν ἐνθουσιασμένος ἓνας μας
 εἶπεν: «Ἡ συντροφιά μας νάναι ὑπὸ
 τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν προστασίαν τοῦ μεγάλου,
 τοῦ πανωραίου Ἀπόλλωνος...», φιθύρισε ὁ Μύρης
 (οἱ ἄλλοι δὲν ἄκουσαν): τῇ ἐξαιρέσει ἐμοῦ...

...Οἱ χριστιανοὶ ἱερεῖς μεγαλοφώνως
 γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ νέου δέονταν...
 Παρατηροῦσα μὲ πόση ἐπιμέλεια,
 καὶ μὲ τί προσοχὴν ἐντατικὴν
 στοὺς τύπους τῆς θρησκείας τοὺς ἐτοιμάζονταν
 ὅλα γιὰ τὴν χριστιανικὴν κηδεΐα...

Κ' ἐξαίφνης μὲ κυρίευσε μιὰ ἀλλόκοτη
 ἐντύπωση· ἀόριστα αἰσθάνομουν
 σὰν νάφευγεν ἀπὸ κοντά μου ὁ Μύρης·
 αἰσθάνομουν πού ἐνώθη, χριστιανός,

μὲ τοὺς δικούς του, καὶ ποὺ γένομουν
ξένος ἐγώ, ξένος πολὺ!.. Ἐνιωθα κιόλα
μιὰ ἀμφιβολία νὰ μὲ σιμώνη: μήπως κ' εἶχα γελασθῆ
ἀπὸ τὸ πάθος μου, καὶ πάντα τοῦ ἤμου ξένος...

Πετάχθηκα ἔξω ἀπ' τὸ φρικτὸ τους σπίτι -
ἔφυγα γρήγορα, πρὶν ἀρπαχθῆ, πρὶν ἀλλοιωθῆ
ἀπ' τὴν χριστιανοσύνη τους ἢ θύμηση τοῦ Μύρη!..

Τὸ πιὸ συναρπαστικὸ καὶ δραματικὸ «διήγημα» τοῦ Καβάφη
—ποὺ θὰ μποροῦσε καὶ σὲ θέατρο νὰ στηθῆ—, τυπικὸ ἱστορικοφα-
νές, καὶ μέσω ἑνὸς λανθάνοντος παγανιστικοῦ ἐρωτισμοῦ, ἐκφρα-
στικὸ τῶν βασικῶν ἀντιχριστιανικῶν του θέσεων.

Ἀπὸ τὸν τίτλο ἤδη ὀρίζονται λακωνικώτατα τρεῖς βασικὲς
παράμετροι τῆς ὅλης σκηνογραφίας.¹

Μύρης: ἓνας —ἀπ' τ' ὄνομα καὶ μόνο²— ἐκλεκτός, ἐρωτικὸς νέος,
μέ «ἄρωμα» βίου ἀρχαιοελληνικοῦ, ποὺ χάνεται λόγῳ τῶν ἐπερ-
χόμενων φαιὰ φορούντων, περὶ ἠθικῆς λαλούντων³ χριστιανῶν.

Ἀλεξάνδρεια: Ἡ πόλη-σύμβολο τῆς ἀνέμελης κ' ἡδονόχαρης
ζωῆς στὴν καβαφικὴ ποίηση, τῆς πολυτέλειας καὶ τῆς καλοπέρα-
σης, τοῦ γούστου, τῶν ἐκλεπτυσμένων τρόπων καὶ τοῦ ἐλεύθερου,
δίχως ἀγκίστρωση σὲ δόγματα κ' ἠθικὲς ἐπιταγὲς πνεύματος.⁴

1. Πρβλ Keeley, 180-4.
2. Πλασμένο ἀπ' τὸ σύνηθες ὁμόηχό του: Μοῖρις, ἀλλὰ σὰν ἐτυμολογικὰ
νὰ προέρχεται ἀπ' τὸ μύρον, καὶ δευτερόκλιτο, κατὰ τὰ καβαφικά: Ἐ-
μης, Λάνης, Μέβης. Ὅσο γιὰ τὴν εἰδικὴ ἐρωτικὴ σημασία τοῦ μύρου
στὸν Καβάφη, βλ. τὸ Ἐν ἑσπέρα (τί δυνατὰ ποὺ ἦσαν τὰ μύρα...) κι
ἀμεσώτερα, τὸ τετράστιχό του: Ἡδονῆ, ἀπ' ὅπου σαφῶς προκύπτει
πὼς μύρο ἀκριβῶς τῆς ζωῆς του ἦταν οἱ ξεχωριστοὶ Ἐρωτες, ὡς
τοὺς ἠθελε, οἱ ἐκλεκτοί, ὄχι τῆς ρουτίνας.
3. Θέατρον τῆς Σιδῶνος (400 μ.Χ.)
4. Βλ. τὸ ἀναλυτικὸ σχόλιο στὸ στίχο: νάχουν [] ἀπὸ τὴν ζωὴ μας μέσα
των, τοῦ ἐπιτυμβίου Γιὰ τὸν Ἀμμόνη.